משנה · אחרונים · הון עשיר · סדר טהרות

# הון עשיר על משנה אהלות

רבי עמנואל חי ריקי

**ספריית אור ברסלב** · or-breslev.co.il

# הון עשיר על משנה אהלות

רבי עמנואל חי ריקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הון-עשיר-על-משנה-אהלות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

# תוכן העניינים


**פרק א** ..... 4
משנה ו ..... 4
**פרק ב** ..... 4
משנה א ..... 4
משנה ג ..... 4
**פרק ג** ..... 4
משנה א ..... 4
משנה ג ..... 5
משנה ה ..... 5
משנה ז ..... 5
**פרק ד** ..... 6
משנה ב ..... 6
**פרק ה** ..... 6
משנה ג ..... 6
משנה ד ..... 6
משנה ו ..... 6
**פרק ו** ..... 7
משנה ב ..... 7
**פרק ז** ..... 7
משנה א ..... 7
משנה ג ..... 7
**פרק ח** ..... 9
משנה א ..... 9
משנה ה ..... 9
**פרק ט** ..... 10
משנה ו ..... 10
**פרק י** ..... 10
משנה ז ..... 10
**פרק יא** ..... 10
משנה ג ..... 10
משנה ד ..... 10
**פרק יב** ..... 10
משנה ג ..... 10
משנה ו ..... 11
משנה ז ..... 12
**פרק יג** ..... 13
משנה א ..... 13
משנה ה ..... 13
**פרק יד** ..... 15
משנה א ..... 15
משנה ג ..... 15
**פרק טו** ..... 15
משנה ב ..... 15
משנה ז ..... 15
משנה י ..... 16
**פרק טז** ..... 16
משנה ב ..... 16
משנה ד ..... 16
**פרק יז** ..... 16
משנה א ..... 16
**פרק יח** ..... 17
משנה א ..... 17
משנה ג ..... 17
משנה ד ..... 17

# פרק א

## משנה ו

אהלות

אהלות יש בו ח"י פרקים, כנגד ח"י מסעות שהנשמה נוסעת בצאתה מהגוף, כדאיתא במאורות נתן אות ח' סי' כ"ד. ועוד רמז לנו דאדם כי ימות עצמו באהל התורה יהיה חי. וע"ד הנסתר אהל נקרא יסוד דבינה, והוא נקרא חי העולמים כדאיתא בס' הנ"ל (אות ה' סי' מ"ד):

**אפילו מגוייד**. דאינו גוסס. ואפילו גוסס. ואינו מגוייד, ותרי מילי לא זו אף זו קתני:

# פרק ב

## משנה א

**ומלוא תרוד רקב**. משום דבעינן שיהיה ממת שלם אתי שפיר לשנותו קודם השדרה והגלגלת, ולא הוי זו ואצ"ל זו:

## משנה ג

**וארץ העמים**. סמכו לעצם כשעורה, לרמוז דמשום עצם כשעורה גזרו עליה כמ"ש הרמב"ם שהביא התי"ט, כיון שאינו מטמא באהל:

**באיזה מקדח אמרו**. ליכא להקשות טעמא דב"ש אתא לאשמועינן, דמשיעורא דב"ש שדרכו להחמיר נבחין השיעור הסתום דב"ה שדרכו להקל מב"ש, דליכא לעמוד על דברי ב"ה מצד עצמו מדלא נתן דוגמא לשיעורו כמו שעשה ב"ש:

# פרק ג

## משנה א

**הנוגע בכחצי זית**. כתב התי"ט בסוף דבור זה בשם מהר"ם, דמדתנן ודבר אחר מאהיל עליו ועל כחצי זית, מכלל דלאו רצוצה היא, דאין דבר אחר מאהיל עליו ועל כחצי זית אלא א"כ אינה רצוצה, ע"כ. ולא ידעתי מהו הכרח זה, שהרי יכול להיות טומאה רצוצה כמו כן, דהא אפילו הכניס ראשי אצבעותיו לאהל המת נטמא כלו, וכן פסק הרמב"ם בפ"א דה' טומאת מת (ה' יא), וא"כ אפשר לדבר אחר להאהיל על ראשי אצבעו ועל כחצי זית ויהיה טומאה רצוצה, ועוד אם תבקש יש מציאיות אחרות, כגון שהחצי זית שהדבר אחר מאהיל עליו הוא כנגד סוף ראשו:

## משנה ג

**השינים והשער**. שניהם הם בראש, ולא הקדים השער לשינים לסמוך הצפורן לשינים, אלא סמך השער לצפורן, משום דשער וצפורן מטעם אחד יצאו, ושינים מטעם אחר, דהא אין גזעם מחליף אלא שן אחר עם גזעו הוא הנחלף, אבל אם ישבר השן וישאר השרש בלחי אין אותו השרש מוציא שן אחר כמו השער והצפורן:

**ושערו**. בענין זה שכיח בקל יותר מבשנים וצפורן:

## משנה ה

**צלוב שדמו שותת**. אי לא איירי בנסקל הנתלה בהיותו מפרפר, לא ידעתי איך ימצא בצלוב יותר משאר מיני מיתות שיהיה דמו שותת, ואפילו מנטף בצאת נפשו כי מת, שהרי המתים על ידי תליה בחנק לפי מה שראיתי אינו יוצא מהם בעת מותם אפילו טיפת דם. ולכן לא נהירא מ"ש התי"ט ז"ל כלומר דדרך הצלוב שיהיה דמו שותת, ע"כ. אלא הנכון בעיני הוא דלרבותא נקט צלוב, דאעפ"י שאין דרכו למות ע"י יציאת הדם מגופו, מ"מ כשאירע כן שיצא ממנו דם בהיותו תלוי מאיזה מקום שיהיה, אמרינן ודאי טיפה של מיתה מעורבת בו וטמא בהיותו שותת, ולא אמרינן כבר היה מת כשיצא הדם ממנו. ולישב לשון התי"ט, י"ל דהכי קאמר שדרך הצלוב כשיוצא דמו ממנו מחמת התליה שאין דמו מנטף טיפה טיפה, אלא כשאירע כך שיוצא דמו ממנו הוא שותת, כי זה בא לו מחמת דוחק הסודר הכרוך על צוארו, שעל ידו נצרר הדם בורידין שהוא עומד עליהם במקום אחד ונקרע הור[י]ד בכח מחמת רבוי הדם שנתרבה באותו מקום אשר יקרע, שאין הור[י]ד יכול להחזיקו ומשום הכי הדם שותת, משא"כ המת מיתת עצמו שאין לו סיבה שיצרר דמו למקום אחד, אלא אם יארע שהדם יוצא ממנו מחמת מיתה דרכו להיות נוטף ולא שותת:

## משנה ז

**טפח על טפח**. לע"ד נראה דלא כמ"ש התי"ט, אלא דמקום הטומאה הוא מן המנין, כנראה מלשון הרמב"ם הסתום בפ"א מה' טומאת מת כמו שאוכיח ממשנה א' דפ' ז' ומשנה פ' י"ב:

**מרובע**. כתב הר"ב, לאפוקי דאין האורך משלים לשיעור הרוחב. וה"ה שאינו משלים לרום, אבל הרום עצמו משלים קצתו את קצתו, כדתנן במשנה ב' דפ"ז כל שיפועי אהלים כאהלים, לפי פי' הרמב"ם. או אפשר דאפילו הרום אינו משלים קצתו לקצתו, ושאני התם דכבר יש רום טפח באורך וברוחב טפח, ומשום הכי אף שיפועו הפחות אינו חשוב רצוץ:

# פרק ד

## משנה ב

**רבי יוסי מטהר**. התי"ט הקשה אמאי לא נזכרה פלוגתא זו במשנה דסוף פרקין דלעיל, הואיל ושם נמי הוא הדין. ולעד"נ דנטר ליה עד הכא, לרמוז דגם הוא מודה דסוף טומאה לצאת, אלא דס"ל דיכול לצאת בענין זה בהיות הפתח צר. ועוד לעיל לא רצה להפסיק באמצע באמרו ר"י מטהר, מפני שטעם דדרך טומאה לצאת וכו' אתרי בבי קאי:

# פרק ה

## משנה ג

**היתה שלימה ב"ה וכו'**. משום דלשון היתה שלימה משמע דקאי אקדרה הנזכרת לעיל, ורוצה לגלות לנו דאין זאת הקדרה כמו הנזכרת לעיל דאיירי בכל ענין בין של חבר בין של ע"ה, אעפ"י שהיא מונחת במקום הנזכר לעיל, הקדים לבית שמאי סברת בית הלל, דבזה מורה דטעמא דאמרו בית הלל בתחילה מצלת על הכל הוא מפני שעדיין לא שמעו מלתייהו דבית שמאי בטעמיהו דאחר ששמעו חזרו, והא דחזרו מחמת טעמיהו דבית שמאי הוא בכלי של ע"ה וכמו שפירש הר"ב בפרק ט' משנה ב' דכלים, ושם לא נצרך לשנות כמו הכא משום דאין שם מקום לטעות ולומר דאיירי בכל ענין כמו הכא, והתי"ט כתב בשם מהר"ם טעם לקדימת ב"ה בענין אחר:

## משנה ד

**לגין שהוא מלא משקין וכו' האשה שהיא לשה וכו'**. אשמועינן דינא דאוכלין ומשקין, ונקט אוכלין בסוף לרבותא, דאע"ג דבהם היינו יכולים לטמאם מחמת הכלי הראשון, דהא אפשר למצוא שהקדרה תציל על האוכלים שהם חוץ מן הכלי, משא"כ המשקין דא"א שיהיו כי אם בכלי לפי מ"ש הר"ב, אפילו הכי אף הם לא נטמאו מחמת הכלי הראשון. אבל תמהני דאפשר למשקין להיות בכלי חרס דניצול אף הוא כמו המשקין:

## משנה ו

**באר חלקה**. ובריטא קתני בור, כי סתם בור הוא מים מכונסים, ושכיח שיעשו לו מחיצות בידי אדם כדי שלא יהיו מימיו נבלעים בקרקע שסביבו, משא"כ באר שאינו צריך לכך להיותו מים נובעים כי כן הוא סתם באר, ומשום הכי בו שכיח שיהיה חלק:

## פרק ו

### משנה ב

**וכן חבית של גרגרות או קופה של תבן**. אשמועינן דינא במאכל אדם ובמאכל בהמה, לאשמועינן דאפילו מאכל אדם חוצץ כי מסריח ואינו ראוי לאדם עוד, ואפילו מאכל בהמה אינו חוצץ בענין זה אלא אם כן מסריח שאינו ראוי תו לבהמה, כמ"ש הר"ב:

## פרק ז

### משנה א

**ומקומה טפח על טפח**. לא קתני ובמקומה, דהוה משמע דבמקומה יש זה השיעור מבלעדה, דהיינו שחלל המקום הריק הוא כשיעור זה, אלא קתני ומקומה דמשמע כל מקומה דבו נכללה הטומאה הוא בשיעור זה, הא קמן הכרח אחד דמקום הטומאה אינו ממעט החלל כמ"ש במשנה ז' פ"ג, וכן יש להוכיח מסיפא דמשנה זו, דלא תנן אם היה במקום הטומאה טפח וכו' אלא תנן אם היה מקום הטומאה וכו':

**אפילו עשר**. הוא מנין מסויים ומילתא דשכיח:

### משנה ג

**או בחלון שהוא ד' על ד'**. הוא הדין לפתח דבעינן שיהיה ד' על ד' כדתנן לעיל בפ"ג משנה ו', אלא דסתם פתח יש בו ד' על ד', ונקט אף חלון לרבותא דאע"ג דאין דרך להוציא המת דרך חלונות דהוי בזיון, מ"מ כשחשב להוציאו ממנו מציל על כל הפתחים:

**ובה"א אף משימות**. פי' הר"ב, לטהר הפתחים מכאן ולהבא, דלמפרע מודה דטמאים, משום דאין ברירה דזו שחשב עליה היתה דעתו עליו מתחילה, לטהר מטעם זה הכלים שהיו בפתחים אחרים קודם מחשבה זו (עי' תוי"ט). והנה סברא זו היא סברת ר' הושעיא בפ"ק דביצה (דף י.) דתלה טעם הזמון דקינים דב"ה, שהצריך לומר זה וזה אני נוטל ולא די לו שיאמר מכאן אני נוטל מפני שאין ברירה, וזו הוכחה גמורה למה שכתבתי בסוף פ"ד דביצה, דזו היא סברת הר"ב דס"ל דטעמא דב"ה משום דאין ברירה. ולא מהטעם שמא ימצאו כחושים אע"ג דאית ליה ברירה, דאוקמתא זו היא אוקמתא דרבא דמפרש דב"ה מטהרי הכא אפילו למפרע משום דאית להו ברירה, ואם איתא דהר"ב ס"ל האי טעמא דכחושים ה"ל לפרש כאן דב"ה מטהר אפילו למפרע כרבא, אלא ודאי מדלא פירש הכי ש"מ דכרבי הושעיא ס"ל.

**ולכן** הקושיא שהקשתי התם בענין עומד אדם על המוקצה, דפסק כרבנן דצריך שירשום מן הטעם דלית להו ברירה, וכה"ג פירש טעמא דב"ה דזמון משום דלית להו ברירה

וכבר ידענו דהלכה כב"ה, דהוי הפך ממה שפסק בפ"ז דדמאי דקי"ל דבדרבנן יש ברירה עומדת בתקפה. ועתה נמי אחת משתים לא ימנע, אי ס"ל לר"ב דהאי טומאת הפתחים הואיל ואינה מדאורייתא ממש אלא מהלכה דהוי כמו מדרבנן, קשיא הקושיא שהקשה התי"ט דבהלוקח יין פסק דבדרבנן יש ברירה, וא"כ איך פירש הכא דברי ב"ה דהלכה כמותו בענין דס"ל דאין ברירה. ואם נאמר דס"ל כרש"י ז"ל דהואיל ועיקר טומאת מת דאורייתא אף כי הנדון הוא מדרבנן, כגון אלו הפתחים דטומאתם דרבנן מקרו הואיל ואינם טמאים אלא מהלכה, דכמדאורייתא חשיבי ואין ברירה אפילו למאן דאמר דבדרבנן יש ברירה, וכה"ג פירשו התוספות בעירובין דף ל"ז ע"ב וז"ל, מאן האי תנא דאפילו בדרבנן לית ליה ברירה, הוה מצי למימר ר' יוסי הוא דאגודה של ירק דהוי מדרבנן, ושמא כיון דעיקר מעשר דאורייתא חשיב ליה כדאוריית' וכו' עכ"ל. ושלזה פסק בהלוקח יין דמתניתין אתיא כר"מ דס"ל דבדאורייתא יש ברירה, אבל אינה הלכה אלא קי"לן דדוקא בדרבנן יש ברירה, דאע"ג דהלוקח עצמו אינו חייב במעשרות אלא מדרבנן, מ"מ הואיל ועיקר המעשרות מדאורייתא חשיב ליה כדאורייתא, ושלכן מאן דס"ל דבדרבנן דווקא יש ברירה לא ס"ל כמשנה זאת דיש ברירה משום דשרשו מדאורייתא.

**א"כ** אפוא אמאי הש"ס תלאה טעם חייוב הזמון דב"ה דקנים די"ט בטעם אין ברירה בכח משנה זו דפתחים, דילמא שאני הכא דשורש טומאת מת הוא מדאורייתא משא"כ זמון דעיקרו דרבנן, ומי אמר לו לר' הושעיא דה"ט דב"ה בקינין מכח משנה זו, וכ"ש דבפירוש שמענו לר' הושעיא דס"ל דבדרבנן יש ברירה, כמ"ש התי"ט בפ"ז דדמאי משנה ח' שיש להקשות איך תלה טעמא דב"ה דזמון באין ברירה, דלפי דבריו אין הלכה כן אם לא מטעם רבא, והטעם מגלה הדין דיש הפרש בין הכא לשאר המקומות דלא שייך טעם זה, משא"כ לר' הושעיא דתלה הטעם בברירה דווקא דמכאן אנו לומדים דבדרבנן יש ברירה הפך מה שהוא סובר. ואין לומר דר' הושעיא אליבא דב"ה קאמר וס"ל דאין הלכה כמותו בהא, דהא ב"ש אינו חולק עליו בטעם זה לבד אלא ב"ש בעי טפי מב"ה דבעי נענוע ולית הלכתא כחד מינייהו לרבי הושעיא, אלא כשיאמר מכאן אני נוטל דיו משום דבדרבנן יש ברירה דזה דוחק, כ"ש דשמעינן לחכמים דפליגי אר"א לענין מוקצה וסלה"ו דצריך שירשום וזהו כב"ה דהכא, אעפ"י שיש לדחות טעם זה מ"מ בעיני הוא דוחק:

**ועל** הקושיא ראשונה אם באנו לתרצה באמרנו, דר' הושעיא אינו סובר חילוק זה שאמרנו בין דבר שעיקרו מדרבנן לדבר שעיקרו דאורייתא, אלא כל שהנדון דרבנן למאן דס"ל יש ברירה בדרבנן ס"ל דדינא הכי אף אם עיקרו הוא מן התורה, ומשום הכי הוכיח יפה ממשנה זו דפתחים למשנה דקנים, אעפ"כ לא הועלנו מאומה, שהרי אף

הר"ב דפירש המשנה הזאת ודקנים על פי דרכו דר' הושעיא צ"ל דס"ל הכי ובכוונה מכוונת כתב בלשונו דטומאת הפתחים דרבנן, דלא כמו שרצה לדחקו התי"ט, וא"כ היכי קאמר דהמשנה דהלוקח יין דמאי אתיא כמ"ד דבדאורייתא יש ברירה ואין הלכה כן, הלא הלוקח מדרבנן חייב, וא"כ אתיא כמ"ד דמדרבנן דווקא יש ברירה. וקשה נמי הכא בפתחים דפירש דלב"ה אין ברירה, הלא טומאת פתחים דרבנן היא, וצ"ע כי כמה קולמוסים נשברו וכמה דיות נשפכו בדין זה של ברירה ואעפ"כ לא עלה בידנו משום אחד כלל אחד שיוכל לעמוד על רגליו בכל דיני הברירה אלא זה קם בכלל זה, וזה נופל, ועל כל דין בפני עצמו כמעט צריך לבקש לו טעם משונה מחבירו, ולכן אף כי יש בידי כמה צדדים לצדד כדי לישב ולתקן הקושיות האלה, מ"מ ידי שמתי למו פי על כי ידעתי כי אינם בכלל העמדה והערכה על כל שאר דיני הברירה, וה' יאיר עינינו בתורתו אכי"ר:

## פרק ח

### משנה א

**ודלעת יונית**. פי' העשב של דלעת יונית, דירקות חמור קאי אף עלה, דאילו דלעת עצמה הרי היא בכלל אוכלים טהורים כל עוד שלא הוכשרה, כגון הכא שהיא מחוברת לקרקע, כדמשמע במשנה ה' ועיין מ"ש שם:

### משנה ה

**חוץ מן הירקות שמנו**. כתב הר"ב ז"ל הנך דתנן בריש פרקין אירוס וקיסוס וירקות חמורים ודלעת יונית, [ו]הנהו במחוברים, דאי בתלושים אי כשהוכשרו לקבל טומאה לא חייצי דדבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה, ואי בשלא הוכשרו היינו אוכלים טהורים, עכ"ל. ואנכי לא ידעתי מי עשאם לירקות אלו אוכלים שיהיו נכללים בכלל אוכלים טהורים, דדילמא אוכלים טהורים דקתני התם הם אוכלי אדם, ואלו לאו אוכלי אדם נינהו, ומה לו לבקש טעם דבמחוברים איירי, על מאי דמפורש במשנה עצמה דקתני הזרעים והירקות המחוברים לקרקע חוץ מן הירקות שמנו, ואי בתלושים מאי האי חוץ דקתני, הלא אינם בכלל המחוברים לקרקע דתלושים נינהו, אלא ודאי מדקתני חוץ ש"מ דבכלל זה דמחוברים לקרקע הם והוא הוציאם חוץ מן הדין, ואין אנו צריכים למה שדקדק הר"ב להבין ענין זה כלל:

**קשר את הספינה וכו' כבש את האבן על גבי הטלית**. ברישא הקדים טלית לספינה, כי בכח הטלית המנפנפת ע"י הרוח שנושב בו שטה הספינה על פני המים, ובסיפא הקדים קשירת הספינה להעמדת הטלית, כי בטלית אין האהל כ"כ קבוע אפילו בכובד

האבן מצד אחד כמו קשירת הספינה בענין שהוא יכול להעמידה, ואפילו הכי מביא את הטומאה, והוי לא זו אף זו:

## פרק ט

### משנה ו

**טומאה תחתיה וכו' הכל טמא**. איידי דפירט בכוליה פרקין פירט נמי הכא אע"ג דלא אצטריך, וכן לקמן בסוף משנה י"ג ובמשנה י"ד וסוף משנה ט"ז:

## פרק י

### משנה ז

**שאם תעלה אינה נוגעת וכו'**. אריבא דמתניתין היתה נתונה בצד האסקופא קאי, דבתחילה פירט מה דינה באם תעלה והיא נוגעת, והשתא מפרש מהו דינה באם תעלה ואינה נוגעת:

## פרק יא

### משנה ג

**כפולים זו ע"ג זו וכו'**. בבא זו אצטריך לאשמועינן דכשהעליון גבוה מן הארץ פותח טפח אע"פי שהבגדים נתונים תחתיו מביא את הטומאה, והא דקתני אינם מביאות וכו' עד שתהא וכו' סירכא דרישא נקט:

### משנה ד

**ומודים ב"ש שאם היה לבוש וכו' או שהיו שנים וכו'**. ומזה נדע דאף ב"ה ס"ל הכי בדבר שאין בו חלל, אלא שהם שני כלים מונחים זה ע"ג זה בלא שום חלל ביניהם, דמטעמא דלעיל (מ"ג) דאמר אדם חלול הוא, לא הוה שמעינן אלא בדבר חלול:

## פרק יב

### משנה ג

**היה בו זיז וכו'**. כמה קשה עלי פי' הראב"ד על לשון המשנה הזאת, דלפי פירושו היה בו זיז אינו נכון, דה"לל היה על הזיז. ועוד מאי האי דקאמר ר' יהושע רואים את הבטוח כאילו אינו ולכן אין הזיז בטל גביה, מ"מ דוחק הוא. ועוד מהו הזיז העליון, הזיז התחתון

ה"לל, שהרי תחת הבטח הוא עומד לפי דבריו. ודוחק הוא לומר דהעליון אתנור קאי שעומד למעלה ממנו, וכה"ג לפרש היה בו זיז דרישא:

## משנה ו

**כמה יהיה בהקיפה וכו'**. מכאן נמי יש להוכיח דאין הטומאה ממעטת מקומה בענין שצריך שיהיה לה טפח מלבד מה שהיא מחזקת, שהרי כאן נותן מדה מצומצמת לקורה הזאת כדי שתקרא הטומאה שתחתיה תחת אהל טפח, ואם לא נאמר הכי לעולם אין הטומאה שתחת הקורה הזאת שרחבה טפח מצומצם באהל טפח, שהרי מקום הטומאה ממעט רוחב זה הטפח, דכי נאמר גוד אחית מחיצתא דקורה מכאן ומכאן לטומאה נמצא היות הטומאה במקום צר שאין ברחבו חלל טפח, כי מה שחוץ לאהל הקורה אינו עולה בחשבון:

**בזמן שהיא עגולה הקיפה שלשה טפחים**. שכל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח, שכן מצינו בים של שלמה וכו', כן כתב הר"ב. והוצרך להביא ראיה מן המקרא, מהטעם שכתבתי בספרי חושב מחשבות במאמר מקוה טהרה ע"ש, כי מה שתירץ התי"ט משום דלא סגי בטעמא שהמרובע יותר על העיגול רביע משום דאיהו גופיה תקשי מנ"ל, אין בו ממש, דמאי שייך להקשות מנ"ל בדבר שנוכל לראות בעינינו שכך הוא, דזיל מדוד ותראה:

**בזמן שהיא מרובעת**. כשיהיה בהיקפה ד' נדע בבירור שיש ברוחב האהל טפח, כי בכל ענין שתהיה הקורה מונחת בין על צדה בין על חודה יש בה טפח, משא"כ כשאין בהיקפה ארבעה דאז לא נוכל לברר רוחב האהל מידיעת ההיקף לבד, אם אירע שהסירו הקורה ממקומה קודם שבאו לדין עליה, אלא צריכים אנו לידע אף ישיבת הקורה איך היתה אם על צדה או על חודה, דאם היתה על חודה דנמצא היות אלכסונה רוחב האהל אז די שיהיה כל צלע ממנה ג' חומשי טפח וד' שביעיות חומש, דעל פי הכלל דכל אמתא ברבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונה יש באלכסונה טפח, אבל אם היתה מונחת על צדה צריך להיות כל צלע טפח ולא פחות:

**שהמרובע יותר על העיגול רביע**. ומשו' הכי מהיקפו ד' נדע רחבו טפח, כי כשנחסר הרביע דהיינו טפח ישאר עיגול ג' שברחבו יש טפח, וכיון שהוא מטעם זה א"א לעמוד על זה אלא כשהוא מרובע בנוי על העיגול שכל זויותיו נצבות וצלעיו שוים, אבל במרובע ארוך אעפ"י שבהיקפו ד' אפשר שלא יהיה באהל רוחב טפח אם יהיה מונח על צלעיו הקצרים כזה או אפילו יהיו צלעיו שוים, אם לא יהיו זויותיו נצבות כמו כן, אפשר שיעמוד על האהל בענין שלא יהיה בו רוחב טפח, שאפשר שהאלכסון הקצר כזה שהוא

יהיה המאהיל, ובזה לא יהיה על האהל רוחב טפח, כגון שלא יהיה האלכסון הקצר אלא ד' חומשי טפח, ויהיה האלכסון הארוך טפח וארבע חומשי טפח וחצי בקירוב, שעל פי הכלל שידענו שהמיתר משולש נצב הזוית הוא גדר שטח שני המרובעים של שני הקוים הסובבים על זוית נצב, אפשר להיות כן, שהרי כשתחלק הקורה הזאת בד' משולשים כאשר אתה רואה לעיל, יהיה כל משלש מאלו נצב הזוית שאלכסונו הוא טפח ותושבתו הגדול חצי האלכסון הגדול שהוא ארבע חומשי טפח ושלשה רביעי חומש, ותושבתו הקטון חצי אלכסון הקטון והוא שני חומשי טפח, וכשתרבע התושבת הגדול יהיה עשרים ושנים חומשים וחצי, וגם אחד משש עשר בו, וכשתחברם עם המרובע של התושבת הקטון יהיו עשרים וששה חומשים וחצי ומעט יותר, והמרובע של האלכסון שהוא טפח דהיינו חמש חומשים אינו אלא עשרים וחמשה חומשים, נמצא היות אפשר לאלכסונים אלו המסבבים המיתר הזה שהוא טפח, פחותים ממה שאמרנו, ולכן כ"ש שימצא בהם ענין שלא יסוכך האלכסון הקטון שבשניהם ברוחב טפח, ולכן על זה נמי א"א לעמוד על רוחב האהל מידיעת היקפו לבד, ומשום הכי הוצרך התנא לאשמועינן דהאי מרובע דאיירינן הכא שמהקיפו אנו יודעים אם היה מאהיל בטפח, הוא דווקא במרובע הנערך על העגול, שא"א להיות אלא בצלעותיו שוות וזויותיו נצבות, ובזה אזלא לה הרגשת התי"ט שהרגיש בד"ה בזמן שהיא מרובעת וכו', וכל זה הוצרך התנא לאשמועינן באם יארע שכבר נטלו הקורה מעל האהל ולא ידענו איך היתה עומדת, שבהיותה עומדת שם והיא מרובעת פשוט הוא שאין אנו צריכים לכל אלו החשבונות, דבמדידת צד המאהיל דיו:

## משנה ז

**עמוד וכו'**. כתב התי"ט בד"ה אם יש בהקיפו וכו', ומיהו לפי מה שכתבתי שם בשם הרמב"ם שעגול טפח הקיפו ג"ט ושביעית בקירוב, נמצאת למד שעמוד עגול כ"ד טפחים אי אתה מוצא בעביו ז' אמות [צ"ל ח' טפחים] שלימות, לפי שיחסרו כמו ח' שביעיות בקרוב, ונמצא וכו'. והנה המגיה תיקן תיבת ז' ועשה ח', ולא חש להגיה כמו כן אחר שיחסרו לכתוב תיבת (בהיקפו), כי באמת החסרון הזה הגדול אינו בעביו אלא בהיקפו. ואם יהיה אמת שעינו הטעתו לרב בעל תי"ט, ובלי שידקדק בחשבון חשב שכל שביעית טפח החסר מכל שלשה טפחים שבהיקפו אנו מחסרים אותו בעביו, אם כן בכוונה מכוונת כתב אי אתה מוצא בעביו ז' טפחים, שהרי כי תחסר משמנה טפחים שמנה שביעיות, הרי נשארו שבעה פחות שביעית טפח, ולכן מי שתיקן ח' צריך שיתקן ויוסיף כמו כן אחר תיבת שיחסרו תיבת (היקפו), דהאמת כך הוא שמהיקפו חסר כל זה, אבל

מעביו הוא חסר כשליש מזה ולא יותר.

**ובא** חשבון וקח לכל ג' טפחים ושביעית, טפח של היקף טפח אחד בעביו, ותמצא שבעשרים ושנים טפחים של היקף שהם שבעה פעמים שלשה טפחים ושביעית, שהרי שבעה פעמים שלשה הם כ"א, ושבעה שבעיו' הם אחד, שהם כ"ב, יש בעביו שבעה טפחים, ולהיות שמכל עשרים ושנים חלקים של היקף יש שבעה מאלו החלקים בעובי, תעשה כמו כן מהשני טפחים הנשארים לנו מן ההקף ונחלקם כל אחד לאחד עשר, ויהיו בין שניהם עשרים ושנים, ונקח שבעה מהם ונוסיף אותם על העובי ויהיו אלו שבעה חלקים מטפח הנחלק לאחד עשר, שהוא מעט יותר משליש טפח, וכל השמנה שביעיות החסרים מן ההיקף הם טפח ושביעית, א"כ אמת הדבר שאמרתי שלא יעדר מן העובי אלא כשליש מח' שביעיות אלו, וזה פשוט:

## פרק יג

### משנה א

**על רוחב הגודל**. בהא הידיעה, לרמוז דהרום אצבעים עצמו נמדד ברוחב הגודל, וה"פ רום אצבעים ברוחב הגודל שבו נמדד הרום, כמ"ש התי"ט בשם הרמב"ם והר"ש מהתוספתא:

**כדברי ב"ש**. כבר כתבתי במקום אחר, דכל היכא דתנן בלשון זה צ"ל דלא שמע ר' דברי ר"ש באותו ענין בפירוש, אלא מכלל דבריו שבמקום אחר למדו:

### משנה ה

**ופחות מכביצה אוכלין**. אפילו הוכשרו ואפילו נטמאו, להיותם פחות מכביצה שא"א להם לטמא אחרים מחמת קוטן שיעורם, ממעטים, דלא גריעי מפחות מכזית מן המת שהוא טמא, דהא בהיותו עם חצי זית אחד נכנס באהל אחד מצטרף עמו לטמא באהל, כדתנן ברישׁ פ"ג אליבא דחכמים והכי פסק הרמב"ם בפ"ד מה' טומאת מת, ואפילו הכי להיות שהוא לבדו אין בו כח לטמא אחרים זה ממעט. והא דתנן בפ"ח משנה ג' שאוכלים טמאים אינם חוצצים, היינו מדין אהל, דכל שראוים לקבל טומאה שכבר הוכשרו, וכן כל הכלים המקבלים טומאה, אינם חוצצים כדין אהל, דבהכי איירינן התם, אבל למעט אפילו נטמאו ממש כל שאין להם כח לטמא אחרים מחמת קוטן שיעורם הנה הם ממעטים. והרבה דברים כיוצא בזה מצינו בדין אהלים שהם משונים בדין האהל מהדפנות, ואפילו תימא דהמדות שוות, התם נמי אימא דאיירי שיש בהם כביצה וכמ"ש לקמן, וכן הא דבעינן לעיל בפ"ו משנה ב' בדין מעוט דגרגרות, שלא היו מוכשרים

וגם שכבר הסריחו שאינם ראויים למאכל אדם, משום דבכביצה איירינן, דהכי מסתבר מדתנן חבית של גרגרות, וכשהם כשיעור זה צריך שלא הגיעו לעולם לכלל קבול טומאה דהיינו שלא הוכשרו, דאי הוכשרו אעפ"י שהם מוסרחים דבהכי איירינן כמבואר שם דתו אינם מקבלים טומאה כמו שפסק הרמב"ם בפ"ב דהלכות טומאת אוכלים, אעפ"כ אינם ממעטים.

**כלל** העולה, דבר שמקבל טומאה אף אם הוא טהור, אינו ממעט אלא אם כן עדיין לא הגיע לכלל הראוי לקבל טומאה, וגם שאינו יכול לבא לידי קבלת טומאה, ותנאים רבים צריך לו קודם שיהיה ראוי למעט, אבל דבר שנעדר ממנו העיקר הצריך לטמא ע"י קוטן שיעורו, אעפ"י שהוא טמא ממש ממעט השיעור טפח, כמו הכא בפחות מכביצה אוכלים. וטעמא דמסתבר הוא דהואיל ולמעט שיעור בא, כשיהיה הצד טהרה שבו תלויה בקוטן שיעורו דיינו, אבל אם מחמת שיעורו אין לו צד טהרה אלא מחמת דבר אחר אז צריך תנאים אחרים, והיינו דתנן בסיפא סתם דכביצה אוכלים אינה ממעטת, דמשמע אפילו לא הוכשרה, להיותה נקראת בשם אוכל דמשמע שלא נסרח, דלא עדיפא מגרגרות דלעיל דמלבד שלא הוכשרו בעינן נמי שיהיו סרוחים, והא דנבלת עוף טמא כי חשב עליו הואיל ולא הוכשרה ממעטת, הוא משום דלא נחית לה דין אוכל אלא ע"י מחשבה, וכן נבלת העוף הטהור להיותם דבר אסור כמ"ש הר"ב בריש טהרות, משא"כ אוכלים המותרים שהם אוכלים מצד עצמם, ומשום הכי אין לנבלות האלה דין האוכל ממש, כנלע"ד. ובזה תתישב שפיר מתניתין, אפילו למאן דס"ל דא[ו]כל פחות מכביצה מקבל טומאה, וכמו שהוכחתי בריש פ"ה דתרומות, מבלי שנדחוק עצמינו להוסיף עליה דברים ששתקה מהם בכוונה מכוונת כפי הנראה לע"ד:

**ולא כזית מן המת**. כגון כותל העומד בין שני בתים ואינו משמש לשום אחד מהם, כי לכל אחד מהשני בתים יש לו כותל מיוחד שעליו גגו נסמך, וזה עומד ביניהם באויר שביניהם שאין שום אחת מהשני גגות נסמך עליו, ואין עביו טפח, ושלשה כתלים אלו נקובים זה כנגד זה בטפח על טפח, ובנקב כתל זה האמצעי עומד כזית בשר המת, ולהיות שאין ברוחב אותו הכתל טפח יש לו דין טומאה רצוצה, ועל כי הכתל הזה אינו משמש לשום אחד מהבתים אין טומאתו רצוצה מתפשטת בשום אחד מהם, דהא אפילו כתל אחד המשמש את הבית והטומאה רצוצה בו מחציו ולחוץ ואין גג הבית נסמך עליו אלא מצדו אינו מטמא את הבית, כ"ש זה שאינו משמש כלל לשום אחד מאלו הבתים, ולכן אין כח בכזית הזה לטמא לשום אחד מאלו הבתים אף כי פתחו פתוח להם, מן הטעם שאמרנו. אבל בהיות טומאה אחרת באחד מן הבתים האלו, אם אנו אומרים

שהכזית ממעט הטפח על טפח, נמצא שמעכב כמו כן הטומאה שבבית שתעבור דרך נקבי הכתלים מבית לבית, בהיות שכשיגיע הטומאה בנקב שהוא עומד אין לה כח להכנס שם כדי לעבור ממנו לנקב שבכתל הבית האחר שבצדו, על כי הוא ממעט הנקב שלו מהיותו טפח על טפח, משא"כ אם אנו אומרים שאינו ממעט שהטומאה עוברת דרך שם, שהרי אין אנו צריכים שיהיה לטומאה טפח על טפח באורך וברוחב אלא במקומה, אבל בהיותה היא במקום טפח על טפח על רום טפח, הנה היא מתפשטת ויוצאת דרך נקב אשר תמצא שיהיה ארכו ורחבו טפח אעפ"י שאין מקום הנקב עביו טפח. ומהר"ם מצא מציאות אחר לישב ענין זה, וכבר כתב עליו התי"ט שהם דברים תמוהים. א"נ יש לאוקמי בכזית מן המת שלא היה בו לעולם שיעור אלא עתה שנתפח ע"י גשמים, שאין טומאתו אלא דרבנן וכמ"ש הרמב"ם בפ"ד מהלכות שאר אבות הטומאות, ואינו מציל על הטומאה דאורייתא שבבית שלא תעבור לבית אחר:

## פרק יד

### משנה א

**שלשה נדבכין שהם שנים עשר טפחים**. מילתא אגב ארחיה קמל"ן דשיעור נדבך גבהו ד' טפחים, ונפקא מינא למקבל לבנות נדבך:

### משנה ג

**מאה אמה**. זהו המנין מסויים שאחר שנים עשר, ונקט אמה מפני שהם אותיות מאה:

## פרק טו

### משנה ב

**השלחן אינו מביא את הטומאה וכו'**. מ"ש הר"ב ואם טומאה נמי בתוך הריבוע מבפנים, הרבוע חוצץ ומונע הטומאה מלעבור בחוץ. פי' בשאין לו בחוץ פותח טפח, דכשיש לו גריע משני חדרים והטומאה בפנימי שכלים שבחיצון נמי טמאים, משום דסוף טומאה לצאת, אפילו שיהיה הפתח שביניהם סגורה:

### משנה ז

**אפילו כגלו של עכן**. דכתיב ביה (יהושע ז, כו) גל אבנים גדול. ומפני שדומה דווקא לענין זה, דהיתה שם הטומאה בצד הכלים אשר הוציאו עמו לשרפם, נקט גל זה, ולא נקט של אבשלום אע"ג דביה כתיב (שמואל ב' יח, יז) גדול מאד:

### משנה י

**אם יש בידו פותח טפח**. לפי שקטן בן יומו מטמא טמא מת, ואפשר שיהיה נער קטן, הרמב"ם. כלומר ומשום הכי אומר אם יש, ותמהני דלמה הוצרך לזה, דאפילו באדם בנוני לא יש ברוחב ידיו כי אם רוחב ד' אצבעותיו שהם כלם קטנים מרוחב הגודל שארבע מהם הוא הטפח, ולכן שייך לומר אם יש, שהרי אם לא (יצרך) [יצרף] הגודל לרוחב ידו, ודאי דבאדם בנוני דבגודלו משערינן לא יש:

## פרק טז

### משנה ב

**אחד חדשות ואחד ישנות**. הקדים חדשות לישנות מפני שהיו חדשות קודם שהיו ישנות, ולפי זה אין להקשות דהוי זו ואצ"ל זו, והתי"ט הרגיש ולא דקדק בו מאומה:

### משנה ד

**אוכל בדמעו**. למאן דמפרש תרומה ממש, צ"ל דנקט לשון זה של דמעה, לרמוז כי כן ראוי שיזלו עיניו דמעות בחפרו בגל זה בזכרו אחריתו:

## פרק יז

### משנה א

**במורד**. נראה דיותר מרחוק יוליך המחרישה העצם כשהקרקע שוה מכשהוא במורד, דכשהוא במורד מיד נשמט ממנה ומתגלגל למטה עד מקום שימצא מנוח, אבל כשהוא בקרקע שוה אינו נשמט ממנה ובכל עוד שהיא הולכת מגלגלו עמה. ולפי זה אתי שפיר דתני מורד, דקרקע שוה אתיא במכ"ש, אע"ג דאף אם נאמר להפך אין לומר דקרקע שוה דומה למעלה, דאי הכי מדתני במעלה לתני בקרקע שוה דהוי רבותא יותר, מ"מ אפשר לדחות זה ולפרש מתניתין בנעשה כדי שלא תקשה דיוקא דרישא לדיוקא דסיפא, דברישא קתני במורד לאפוקי קרקע שוה דהוי כמעלה ובסיפא קתני ובמעלה וכו' דמפיק קרקע שוה מהאי דינא דמעלה, כל זה צ"ל לפירוש הר"ב והוא פי' הר"ש. והרמב"ם פי', ז"ל: במורד ובמעלה נותן וכו', פי' שהקרקע בלתי שוה שיש בו עליות וירידות. ולפי זה מוכח דבקרקע שוה לדברי ת"ק המחרישה מוליכה העצם למרחוק יותר ממורד, כדפרשתי:

# פרק יח

## משנה א

**כדברי ב"ה**. הקדים דבריו לב"ה משום דחביב להו הרבה, כי חדוש גדול יש בהם כנראה לעינים:

## משנה ג

**שאינו עושה פירות**. נלע"ד דמה טעם קאמר, מה טעם אילן סרק מותר מפני שאינו עושה פירות ומשום הכי אינו מרגיל על ידו בני אדם לשם. והר"ב פי' ומהו אילן סרק שאינו עושה פירות, ע"כ. ונראה לומר לפי פירושו, דהואיל ויש מחלוקת בפ"ו דכלאים משנה ה' איזה מקרי אילן סרק, דת"ק ס"ל דאינו עושה פירות, ור"מ ס"ל דהכל נקרא אילן סרק חוץ מן הזית והתאנה, ור"י ס"ל דכל שאין כמהו נוטעין שדות שלמות הרי זו אילן סרק. הוצרך התנא לומר דהכא האילן סרק המותר לנטוע הוא מה שאינו עושה פירות, דזיל בתר טעמא:

## משנה ד

**ומודים ב"ש וב"ה**. בבא זו שייכא אחר הפלוגתא, ולא שנאה אחריה דלא תימא דההודאה דבודקין לעושה פסח היא חומרא, הואיל וקולא היא לב"ה במאי דפליג בנזיר ואמר דאין בודקין כמו שאכתוב לקמן, ויהיה לפי זה ההודאה דאין בודקין דתרומה קולא דומיא דאין בודקין דנזיר אליבא דב"ה, דזה אינו, אלא בודקין דעושה פסח הוא קולא, לבדוק אפילו לכתחילה קודם שיעבור לשם אם יצטרך לעבור בו כדי לעשות פסחו, וכמ"ש התוספות על מאי דאיתא בפסחים סוף פ' האשה (דף צב: ושם בד"ה מאי בודקין) אמר ר' יהודה אמר שמואל, מאי בודקין מנפח אדם בבית הפרס והולך. ולקמן אפרש בדיקה זו דמתניתין אמאי קאי, ואין בודקין דתרומה חומרא היא, דאף אם עבר לשם כבר לא סמכינן אבדיקה לטהרו לתרומה, ומשום דעדיין לא הזכיר הפלוגתא דממנה נדע מאן הוא דאמר בודקין ומאן הוא דאמר אין בודקין, הזכיר בהודאה ב"ש וב"ה. ועוד דלישנא דתרויהו נזכר בהודאה זו אע"ג דתרויהו אצטריכו לב"ה, משום דלא דמי אין בודקין דתרומה לאין בודקין דנזיר כמ"ש לקמן:

**ב"ש וב"ה**. אין להקשות טעמא דב"ש אתא לאשמועינן, כי בין בודקין לעושה פסח בין אין בודקין לתרומה אצטריכו נמי לב"ה כמ"ש לעיל, וכמו שאפרש עוד לקמן:

**ולנזיר בש"א בודקין**. ואם נמצא שם עצם כשעורה אמרינן דדילמא הסיטו כשעבר לשם דמגלח ומביא קרבן כספק נזיר טמא. ובה"א אין בודקין. ואף אם נמצא אח"כ עצם כשעור' באותו בית הפרס לא חיישינן דילמא הסיטו כשעבר לשם, ואינו מגלח ולא

מביא קרבן ולא סותר את הקודמים, כסתם מתניתין דפ"ז משנה ג' דנזיר אבל הסככות והפרעות ובית הפרס וכו' על אלו אין הנזיר מגלח ומזה בשלשי ובשביעי ואינו סותר את הקודמים ומתחיל ומונה מיד וקרבן אין לו. ועל פי פירוש זה אתי שפיר דהוי ב"ש לחומרא וב"ה לקולא, ואין אנו צריכין למ"ש התי"ט לעקור המשנה ממקומה, כי מ"מ אין עקירתו עקירה, שהרי פירושו על ב"ש במקום ב"ה אינו עולה יפה על פי סוגית הש"ס, כמו שהוכחתי בפ"ג דיבמות משנה א' ע"ש שהארכתי:

**כיצד הוא בודק**. העושה פסח אם כבר עבר בלא ניפוח, כן פירשו התוס' בפסחים דף צ"ב ע"ב (ד"ה מאי בודקין), וכל אלו הבדיקות אינם מועילות לתרומה לבדה כמ"ש לעיל, אבל אם בדק כבר בדיקות אלו לפסח, פלוגתא היא בחגיגה דף כ"א ע"ב אם מועילות אף לתרומה או לא:

**אהלות** מתחיל בשין ומסיים בתיו, הרי שת, שממנו נשתת העולם הזה, אשר הוא אהל המת היצר הרע המחטיא את האדם, ומחשיבו כמת עד כי ישוב:

**סליק** מסכת אהלות. של נפשות מתים העולות:

**גאון** בעלות עמך תתרצה בדם עולות.

**כי** תשפיל מאד עצמך בראותך באהלות: